

TRŽNA PROIZVODNJA MLIJEKA U SLOVENIJI GODINE 1984.

Milan HAFNER, dipl. inž., Živinorejska poslovna skupnost Slovenije, Ljubljana

Godine 1984. je kao i 1983., tržišna proizvodnja mlijeka porasla.

Planirane ugovorne obaveze između osnovnih zadružnih organizacija, osnovnih organizacija kooperacije i društvenih farmi, te mljekara u Sloveniji bile su potpuno podmirene. Plan su premašile kooperacijske organizacije, dok su društvene farme neznatno podbacile.

Po podacima mljekara, okupljenih u Stočarskom poslovnom udruženju, one su u svojim pogonima preuzele slijedeće količine mlijeka (000 lit.).

	količina	Indeks (1983. = 100)
1. Otkup s područja Slovenije		
a) od društvenih farmi	45.949	97,9
b) od kooperacije te stajskih i pašnih zajednica	292.512	107,3
c) slobodan otkup	621	176,0
Ukupno iz SR Slovenije	339.082	106,0
2. Otkup mlijeka iz SR Hrvatske	3.884	124,1
3. Ukupno preuzeto mlijeko	342.966	106,2

Ostvaren je otkup već druge godine za 6% veći nego prethodne godine, što se može ocijeniti kao rezultat širih društvenih nastojanja oko povećanja tržišne proizvodnje mlijeka. Smatra se i nužnim da više od 55.000 proizvođača mlijeka u Sloveniji tu proizvodnju i dalje povećava, ali uz skromnije povećanje brojnog stanja krava.

Otkup mlijeka po mjesecima u 1984. godini prikazan je u tablici 1.

Tablica 1. Kretanje otkupa mlijeka po mjesecima (000 lit.)

Mjesec	Količina	Mjesečno učešće %
I Siječanj	25.713	7,6
II Veljača	25.153	7,4
III Ožujak	27.784	8,2
IV Travanj	27.244	8,0
V Svibanj	30.559	9,0
VI Lipanj	31.176	9,2
VII Srpanj	30.916	9,1
VIII Kolovoz	30.587	9,0
IX Rujan	28.979	8,6
X Listopad	28.544	8,5
XI Studeni	25.910	7,7
XII Prosinac	25.841	7,7
Ukupno 1984.	338.406	100,0

Struktura otkupa mlijeka po regijama, usporedba s otkupom u 1983. god. te učešće regije u ukupnom otkupu Slovenije daje slijedeći pregled:

Tablica 2. Pregled otkupa mlijeka po regijama

Regija	Otkup mlijeka 000 lit.		učešće u SR Sloveniji %	Indeks (1983. = 100)
	Ukupno	od toga društveno		
Ljubljanska (Gorenjska i Dolenjska)	147.176	27.299	43,40	104,77
Štajerska	151.854	10.349	44,78	108,08
Primorska	40.052	8.301	11,82	102,92
Ukupno	339 082	45.949	100,00	106,00

Na području regije djeluju slijedeće mljekare:

- Ljubljanska regija:** Ljubljana (sa 4 pogona), Kranj, Škofja Loka, Srednja Vas i Vrhnika.
- Štajerska:** Maribor, Celje, Ptuj, Murska Sobota i Ljutomer.
- Primorska:** Postojna — Hruševlje, Kobarid, Vipava, Dekani-Koper, Ilirska Bistrica te Idrija — Cerkno.

Ljubljanske mlekarne su 1984. god. preuzele 32% od svega otkupljenog mlijeka u Sloveniji.

Osim mlijeka, otkupljenog u Sloveniji, slovenske su mljekare preuzele na obradu i preradu 3.884.000 lit. mlijeka iz Hrvatske. Za međusobne sezonske potrebe su ljeti izmijenile još 10.156.800 lit. te na taj način uredno podmirivale potrebe svojih opskrbnih područja.

Otkupne cijene mlijeka u 1984. god.

Višegodišnja praksa korekture otkupne cijene nastavljena je i u 1984. godini.

Stočarima, proizvođačima mlijeka, otkupna cijena je povećana samo 21. 7. 1984. Do tada je vrijedila otkupna cijena iz studenog 1983., na nivou 23,50 din. za litru mlijeka s 3% masti, uz dodatak za organizatore tržne proizvodnje mlijeka u iznosu od 1,20 din/l.

Od spomenutog datuma je otkupna cijena povećana na 30,00 din/l za mlijeko s 3,6% masti, tj. za 27,65%. Dodatak za organizatore tržne proizvodnje je povećan na 1,50 din. (25%). Ta je cijena ostala na snazi do konca 1984. godine.

Priznate otkupne cijene mlijeka, koje su bile u svim republikama — osim APV — jedinstvene, su zaostajale za porastom troškova proizvodnje mlijeka, odnosno proizvodnih troškova pripreme vlastite osnovne krme, krmnih koncentrata, goriva za traktore, osiguranja te bankarskih kredita za jednostavnu i proširenu reprodukciju. One su posebno zaostajale za porastom troškova na društvenim farmama, koje su, skoro sve, zaključile poslovnu godinu s povelikim gubicima, usprkos boljim proizvodnim rezultatima nego prethodnih godina.

Ukupne količine preuzetog mlijeka mljekare su u 1984. god. povećale svojim dobavljačima po ovim prosječnim (ponder) cijenama (tab. 3).

Tablica 3. Otkupne cijene i vrijednost otkupljenog mlijeka

Preuzeto mlijeko	Količina 000 l	Prosječna otkupna cijena din/l	Indeks (1983 = 100)	Ukupna fakturna vrijednost (000 din)
1. Iz Slovenije (fco sabiralište)	339.082	28,73	146,83	9.743.475
2. Dokup iz Hrvatske	3.884	37,71	153,16	146.488
3. Dokup od mljekara (samo višak od toč. 1)	(10.157)	(30,15)	(133,35)	13.305
Ukupno	342.966	28,88	146,52	9.903.268

Dvije različite otkupne cijene za proizvođače u 1984. god., zajedno s cijenom mlijeka iz SRH te doplatom za dokupljeno mlijeko, uslovile su prosječnu ponderiranu cijenu 28,88 din za 1 litru mlijeka s 3,71% masti. Ta prosječna nabavna cijena mlijeka bila je 1984. god. za 46,52% viša od one u prethodnoj godini.

Otkupne cijene mlijeka društvenih i individualnih proizvođača prikazane su u tablici 4.

Tablica 4. Otkupne cijene mlijeka po sektorima dobave

Fokazatelj	Prosje. otk. cijena mlijeka preuzetog u Sloveniji	Mlijeko društ. farmi	Mlijeko indiv. proizvođača	
			iz koperacije	iz slobodnog otkupa
Otkupna cijena din/lit	28,73	30,25	28,49	26,40
Povećanje 84/83. %	46,83	55,62	45,36	52,80

Sredstva republičke premije za mlijeko su u 1984. god. osigurali: republički fond za intervencije u poljoprivredi, općinski fondovi i stočarsko poslovno udruženje. Obračun je vršila služba stoč. posl. udruženja. Premije za isporuku kvalitetnog mlijeka iznosile su od 1. I 1984. kako slijedi (din za litru — te indeks povećanja)

za kooperante u nizinskim predjelima	0,60 din	(120,0)
za kooperante u brdskim predjelima	2,00 din	(153,8)
za društ. farme, stajske	2,65 din	(165,9)
za pašne zajednice	(+ 1,00 din)	...

Osim otkupnih cijena mljekare su plaćale organizatorima otkupa i farmama troškove selekcije i dr. u visini 1,20 din/l (1. do 20. 7.), odnosno 1,50 din/l (21. 7. do 31. 12. 1984.). Troškovi dopreme mlijeka od sabirališta do mljekare iznosili su prosječno 2,00 din/l, a u granicama od 0,65 do 62,25 din/l.

Iskorištenje i plasman mlijeka u 1984. god.

Prema podacima mljekara one su 1984. god. primljeno mlijeko obradile i preradile u skladu s potrebama domaćeg, pa i šireg, jugoslavenskog tržišta te izvoza kako slijedi (tab. 5).

Tablica 5. Struktura iskorištenja mlijeka

Upotrebjeno mlijeko za	000 lit	Učešće %	Indeks (1983. = 100)
1. Konzum u Sloveniji (paster. i steriliz. mlijeko)	101.741	29,7	99,74
2. Prodano izvan SR Slovenije (paster. i steriliz.)	36.570	10,7	114,34
3. Konzumno mlijeko — izvoz	1.102	0,3	102,42
Ukupno konzumno mlijeko	139.413	40,7	104,80
4. Mlijeko preradeno u proizvode	203.553	59,3	107,14
Sveukupno	342.966	100,00	106,18

U god. 1984. upotrebjene su veće količine mlijeka za preradu (cca 60%), nego za konzum (cca 40%). Potrošnja konzumnog mlijeka je u Sloveniji opala, a povećan je plasman izvan Slovenije.

Opseg i vrijednost proizvodnje, cijena i struktura vrijednosti mlječnih proizvoda u 1984. god.

U priloženom pregledu (tab. 6) prikazan je opseg i vrijednost proizvodnje po osnovnim grupama proizvoda.

Kvantitativni pokazatelji proizvodnje slovenske mljekarske industrije u 1984. god. pokazuju izvjesna odstupanja prema prethodnoj godini. Povećana je proizvodnja konzumnog mlijeka — zbog povećane prodaje izvan Slovenije —, zatim proizvodnja obranog mlijeka u prahu, dječje hrane i evaporiranog mlijeka. Povećana je također proizvodnja maslaca, konzumnog vrhnja, sireva: gouda, ementalac, trapist, laščan i topljeni.

Proizvodnja mnogih proizvoda nije značajnije porasla, ili je čak nazadovala. Tu spadaju: jogurt, svježi sirevi i sirni namazi, neke vrste tvrdih i polutvrdih sireva, te sladoled i kazein.

Prosječne prodajne (proizvođačke) cijene konzumnog mlijeka bile su više približno za isti procenat za koji je bila povećana i otkupna cijena. Povećanje prodajne cijene steriliziranom mlijeku iznosilo je 32,8%. Porast cijene većine mlječnih proizvoda premašuje povećanje otkupne cijene mlijeka (46,5%). To vrijedi za jogurte, većinu vrsta polutvrdih sireva i sladoleda. Posebno visoku razinu povišenja cijena postigao je maslac, svježi sirevi i sirni namazi, te topljeni sir.

Sveukupna vrijednost proizvodnje mlječnih proizvoda u 1984. god. (bez krmiva — »Mlekovita« = 14.585 tis. din) iznosila je 14.704.441 tis. din, što je za 50,3% više od vrijednosti proizvodnje u 1983.

Tablica 6. Proizvodnja i vrijednost mlječnih proizvoda

Grupe proizvoda	Proizvodnja 000 l ili tona	Prosje. cijena za 1 l/kg din	Ukupna vrijednost 000 din	Učešće u vrijed. %
Konsumno mlijeko — paster.	103.254	34,66	3.603.869	24,5
Konsumno mlijeko i napitci — steril.	35.459	44,75	1.586.778	10,8
Mlij. u prahu i dj. hrana	4.502	248,08	1.116.866	7,6
Kondenz. i evap. mlijeko	307	163,36	50.151	0,3
Maslac	2.727	541,37	1.476.321	10,0
Konsumno vrhnje (sl. + kis.)	8.381	179,26	1.502.285	10,2
Jogurti i kis. ml.	21.817	53,34	1.163.738	7,9
Svj. sirevi i sirni namazi	3.982	177,23	705.741	4,8
Polutvrđi i tvrđi sirevi	6.568	365,58	2.401.113	16,5
Topljeni sirevi	511	351,10	179.501	1,2
Kazein	364	460,53	167.404	1,1
Mlječni i krem sladoledi	2.668	226,24	603.606	4,1
Krmivo »Mlekovit«	616	193,82	119.455	
Obrano mlijeko	252	13,42	3.383	1,0
Sirutka	28.471	0,49	13.830	
Sirutka u prahu	101	103,00	10.403	
Ukupno			14.704.444	100,0

Opskrba tržišta u 1984. god.

Slovensko je tržište u 1984. god. bilo dobro opskrbljeno mlijekom i mlječnim proizvodima, uglavnom radi većeg otkupa mlijeka. Povremene kratkotrajne poteškoće (nabavka ambalaže) mljekare su brzo rješavale međusobnom pomoći i razumijevanjem.

Trgovinska je mreža bila normalno opskrbljena mlijekom i mlječnim proizvodima, kojih kakvoća nažalost još nije na potrebnoj razini. Potražnja je bila smirena, što dopušta ocjenu da će tako kod porasta cijena i ostati, odnosno da potrošnja neće više rasti kao do sada.

Pored opskrbe slovenskog tržišta, mljekare su u 1984. god. povećale plasman mlijeka i proizvoda izvan Slovenije, napose u Hrvatsku (Istra, Kvarner, Dalmacija). Opseg prometa mlijeka i mlječnih proizvoda između SR Slovenije i Jugoslavije prikazan je u tablici 7.

Razmjena mlijeka između Slovenije i Hrvatske je u 1984. god. obostrano povećana. Pri tom je neto prodaja (preračunato na mlijeko) iz Slovenije u Hrvatsku povećana za 40,8% (od 50.651 u 1983. na 71.332 tis. lit. u 1984. god.).

Izvoz

Tri slovenske mljekare izvezle su u 1984. god. 1.102 tis. lit. svježeg mlijeka u vrijednosti 290.441 \$ te 147.700 kg tvrdih sireva (ementalac i parmezan) u vrijednosti od 489.130 \$.

Taj minimalan izvoz — pored određene devizne participacije prije svega od hrvatskog (obalnog) turizma — osigurava mljekarama minimalna devizna sredstva, potrebna za najnužniji uvoz reprodukcijskog materijala, ambalaže i rezervnih dijelova za opremu. Ta prepotrebna sredstva većina većih mljekara osigurava preko svojih SOUR-a.

Opće ocjene privređivanja u 1984. god.

Nedvojbeno su se u najlošijem ekonomskom položaju na koncu godine našle društvene farme (većina njih), budući da svi njihovi prihodi od prodaje mlijeka nisu mogli pokriti troškove proizvodnje. Po analizi njihovih obračunskih kalkulacija za god. 1984. njihova prosječna (ponder) proizvodna cijena je bila 47,64 din (između 31,58 i 64,92 din/l).

Ocjenjujemo da ni cijena mlijeka za kooperante na koncu godine više nije pokrivala troškove proizvodnje mlijeka. To je potvrdila i analiza Poljoprivrednog instituta Slovenije, prema kojoj su u siječnju 1985. troškovi proizvodnje 1 litre mlijeka s 4,7% masti bili 4,40 din kod proizvodnje 3.200 lit po kravi na seljačkom gospodarstvu.

Tablica 7. Razmjena mlijeka i mlječnih proizvoda između SR Slov. i Jugoslavije u 1984. god.

Proizvodi 000 l — tona	Prodaja izvan Slovenije količina	Indeks (1983 = 100)	Dokupi iz SFRJ količina	Indeks (1983 = 100)
Mlijeko (paster., ster.)	34.244	114,3	3.884	116,3
Jogurti	7.881	131,3	126	3.691,1
Maslac	1.124	241,8	350	1.155,1
Vrhnje	1.755	86,3	—	—
Svježi sirevi i namazi	777	93,4	512	—
Sirevi (tvrdi, polutv. i topljeni)	1.957	174,9	1.372	143,6
Mlijeko u prahu	1.758	112,0	—	—
Dječja hrana	104	116,8	—	—
Kazein	59	114,9	—	—
Ukupno	49.659	117,9	6.244	(144,3)
Preračunato na mlijeko cca	95.072		23.740	
Neto bilanca prodaje iz Slovenije (000 l)	71.332	(+140,8%)		

Prema podacima mljekara god. 1984. je bilo u organizirani otkup mlijeka u Sloveniji uključeno 55.470 dobavljača, koji su predali 338,5 mil. lit mlijeka. Ako među dobavljače ubrajamo i društvene farme, tada je svaki dobavljač predao prosječno godišnje 6.112 litara mlijeka, odnosno dnevno 16,75 lit.

Otkupljena količina mlijeka je sabrana u 2.572 sabirališta, među kojima je na koncu godine njih 1.514 bilo opremljeno uređajima za hlađenje. U svako je sabiralište prosječno predavalo mlijeko 21,6 dobavljača, a prosječni dnevni promet sabirališta bio je 361 lit. mlijeka.

Veći broj mljekara u Sloveniji je u 1984. god. poslovalo s gubitkom, a neke su zaključile poslovanje na rubu rentabiliteta.

Investiciona ulaganja u mljekare su u 1984. god. dosegla vrijednost 1.535.926 tis. din., što je za 38,5⁰/₀ više, nego prethodne godine.

Sve su mljekare na koncu 1984. god. raspolagale i tehničkim kapacitetima koji omogućuju preuzimanje i preradu 1,1 mil. lit. mlijeka dnevno. U tom je uključena i nova celjska mljekara u Arji Vasi. Kapaciteti su u 1984. god. bili prosječno korišteni s 84,3⁰/₀, a u granicama između 50 i 106⁰/₀.

Na osnovu gornjih podataka možemo sa zabrinutošću ustanoviti da u mljekarama nema potrebnih rezervnih tehničkih kapaciteta, da sadašnji kapaciteti omogućuju samo još nekoliko godina godišnje povećanje prerade za 10—15 ml. lit., te da kapaciteti ne zadovoljavaju potrebe već 1990. godine.

Nažalost, posljednjih godina u Sloveniji nema većeg tehnološkog napretka ni u proizvodnji ni u preradi mlijeka. Male su i mogućnosti za financiranje novih zahvata za promjene tehnoloških procesa, za temeljite i potrebne promjene na području unapređenja kvalitete mlijeka, efikasnije kontrole kvalitete, te s njom u skladu boljeg načina plaćanja mlijeka prema stvarnoj kvaliteti mlijeka svakog pojedinog dobavljača.